

eniging, die
rijmetselaars
ouw, kennen
ie men ook
ien evenzeer
bestaan die
oord en een
Odd-Fellows
eeren en in
orden voort-
ing van den

het dogma,
vorden ver-
menschen, de
a bekeering
arover zou
t was; zelfs
u door den
Want met
ien dat tot
itiek mogen
n.
ft praktisch
lus hem te

Fellows een
ische. Daar
anti-chris-
de inlich-

ze materie
ldigen ook
intheïstisch

an Meppel
vermanen
eken en bij
te censuur

waar inge-

ukken ont-

hetgeen „De
Synode te
ook schert-
verhevens,
de Synode-
men of de
ap gaf van
en op den

t doen op-
en ernstig
behandeld
nd, weten,
et men er
die niet in
le waardig

n vraag U
Uw blad,
verkeerde

CALKOEN;

ous kun-

naar tegen
a zijn die
lele pers-
een trant,
ijn gelaat
oals het
ders, dan
t kunnen

ndrukken.
rukkelijk

hoeft de
mag zich

ynode in
e achter
t hij het

ndruk,
en gullen

Calkoen
de in-

maatstaf

ndrukken-
gaf van
a op den

Dat wij echter aan zijn ingezonden stuk zulk een in het oog vallende plaats gaven, deden wij allereerst om de achting, welke wij den inzender toedragen.

Tevens scheen het ons toe, dat zijn schrijven ons uitnemend als aanloop kon dienen om iets over deze dingen in het algemeen te zeggen.

Wat men hieronder vindt is derhalve niet tot den heer van Beeck Calkoen gericht, maar gaat langs hem heen.

Men zie er dan ook niets persoonlijks in.

En dan is het ons meer dan eens opgevallen, dat men van onze kerkelijke vergaderingen zich niet altijd een werkelijkheidsgetrouwe voorstelling vormt.

Men denkt zich dan de afgevaardigden het liefst met strakke gezichten, die alleen den strengen kant van het leven zien.

Het is alsof men bevreesd is te bekennen, dat ons kerkelijk leven ook een zonnige zijde heeft, waardoor vrolijkheid op het gelaat wordt ge- looverd.

Men vergeet vaak, dat de ambtsdragers door God in het volle leven zijn geplaatst en dat ze niet eenzijdig naar het donkere turen.

En daardoor draagt men koren op den molen onzer tegenstanders.

Volgens hen was Calvijn een sombere figuur. Eveneens zijn de issues de Calvin in onzen tijd sombere menschen.

Over de somberheid van het Calvinisme is al heel wat te koop geweest.

En toch, wie zoo redeneert, kent het Calvinisme niet.

Hij beschouwe maar eens de portretten onzer vaders.

Hij leze maar eens een degelijk werk over de Dordtsche Synode.

Dan komt hij tot andere gevolgtrekkingen.

Doopersche en pietistische richtingen zochten het kenmerk van vrolijkheid in stijfheid van woord en stroefheid van gelaatsuitdrukking.

Maar de gezonde Gereformeerde levensbeschouwing heeft zich hiertegen immer met woord en daad verzet.

De gemeenten mogen het gerust weten, dat er op onze Synodes soms hartelijk gelachen wordt. Indien het zonde ware, zouden we het moeten verbergen en er tegen moeten getuigen en het nalaten.

Maar nu het dat niet is, mogen wij er gerust van spreken.

En nu treft het juist, dat de vorige Synode voorgezeten is door iemand, die een geboren humorist is. Zijn humor, zoo werd mij meegedeeld, verliet hem ook in den eerezetel niet.

Deed dit enige schade aan den ernst, waarmee de zaken behandeld werden?

Men heringere zich het woord, dat hij sprak toen de beslissing in de zaak-Netelenbos was gevallen en ieder zal elken zweem van gedachte aan gebrek aan ernst direct uitbannen.

Ook de voorzitter van de laatste Synode staat met den humor op vertrouwelijk voet. Door omstandigheden kwam dit ditmaal niet zoo sterk uit, hoewel het een enkelen keer toch te voorschijn trad. Een bewijs, dat onze kerken gelukkig voor het humoristisch element niet benauwd zijn.

Dezelfde Synode telde minstens een tweetal rapporteurs, wien het humoristische in het bloed zit. Herhaaldelijk voer er zelfs door de publieke vergadering — dus heusch niet alleen in de koffiekamer — een prettig aandoend gelach. De gemeentelieden, die er bij tegenwoordig waren, hadden meeschik in het geval. Maar zou dan de pers den afwezigen gemeentelieden niet mogen gunnen, wat den aanwezigen ten deel viel?

Dat de ernst hierdoor eenige schade leed, zal wel niemand durven beweren. Maar dan mag men ook de pers geen verwijt maken. Wijlen Ds Gispens heeft hierin wel eens wat te verduren gehad. Maar die tijd is immers voorbij?

Heusch, waarde lezers, Synodeleden zijn niet altijd even deffig. Anders zou het bijwonen van een Synode ondraaglijk worden.

Maar al kan het af en toe een schetswoord lijden, de ernst voert den boventoon.

En uit onze Synode-indrukken, daarvan ben ik zeker, kan men niets anders afleiden.

Ernstige mannen hebben ernstige zaken op waardige wijze behandeld.

Daarvan gaat niets af.

Maar die ernstige mannen waren zich ook bewust, dat God den lach heeft gegeven en dat die gave Gods ook gebruikt mag worden.

Slechts worde onze lach meer en meer door den Geest Gods geheiligd.

— Stemmen uit onze Kerken.

Nu ons blad weer zijn gewonen dienst heeft aangevangen, kunnen weer Stemmen worden opgenomen.

Bij het begin van de zomereditie hebben wij het verzoek gedaan om ons geen stukken te zenden.

Wij hebben heel den zomer door deze rubriek verzorgd, ons in dat opzicht geen vacantie gegund en ook niet bij de schaar hulp gezocht.

Daarom hadden wij er te meer recht op, dat men aan bovenstaand verzoek voldeed.

Het mocht evenwel niet zoo zijn.

Misschien hebben velen over dit verzoek heen- gelezen.

Daarom kan het overwogen worden om een volgend jaar, zoo de Heere wil, het boven ieder zomer-nummer te plaatsen.

In een enkel geval zocht men in een ander blad plaatsing.

Nu is dat ons wel.

Maar waarom het dan niet rechtstreeks naar dat blad gezonden met de vermelding, dat „De Reformatie“ gedurende het zomer-reces zulke stukken niet opneemt?

Enfin, dit ligt weer achter ons.

Stemmen zijn ons thans weer welkom.

Men bedenke echter, dat ons blad in den regel copie te veel heeft, waarom korthed moet worden betracht.

En vervolgens, dat de keur bij de redactie ligt.

— Verbouwing.

In de geestige rede, waarmede de afgetreden rector, Prof. Diepenhorst, de colleges opende, maakte hij melding van de verbouwing, welke de Universiteitshuisvesting onderging en die, hoewel ze een tijdelijk karakter draagt, in de dringendste behoeften voorziening treft.

Dat deze verbouwing als een tijdelijke verbetering is bedoeld, kan men reeds van buiten zien.

De gevel bleef onveranderd.

Het aspect is zeker niet fraaier geworden.

Maar van binnen is een passender entree verkregen, zijn lokalen door bijtrekking van het belendende pand verruimd, en is het aantal lokalen vermeerderd.

Zoo kan de Universiteit weer een poosje voort.

Blijft echter het studentental groeien als in de laatste jaren, dan zal wel naar een nieuwe oplossing moeten worden gezocht.

Op den duur moet het komen tot een heusch Universiteitsgebouw, waarin onze Hoogeschool haar vleugelen vrij kan uitslaan.

In de malaise-jaren kan zij het echter misschien nog wel uitzingen.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Rondschouw.

I.

Er is veel gebeurd in de weken van vacantie. Veel, dat mij overvloedig stof geeft tot schrijven.

Het politieke en sociale leven heeft niet stilgestaan, maar de bewogenheid is toegenomen, en terwijl leeraar en scholier, zakenman en ambtenaar hun arbeid onderbraken in onontbeerlijke zomer-rust, verscherpte zich de spanning, die reeds geruimen tijd op staatkundig en maatschappelijk terrein heerschte. Over die spanning wil ik nu iets zeggen. Ik doe hier en daar een greep, en men vergeve mij, wanneer het verband tusschen die grepen niet duidelijk of zelfs niet te vinden is. Bij onderscheidene indrukken, en onze ziel krijgt er tegenwoordig meer dan zij verwerken kan, vrage men niet altijd naar de strakke, logische orde.

* * *

Het was de negende van oogstmaand.

Een dag vol zonnekracht en zomerweelde.

Op de velden rijpte het koren, en de eerste zware halmen, die zich onder den last bogen, vielen reeds. De scherpe sikkels maide ze weg. De oogst begon. Die met tranen zaaiden, mochten met gejuich maaien. „Het zegefeest van de koningskracht over de stof“ was ingezet. Op dien dag stond ik bij het graf van een man, die ook met tranen heeft gezaaid, al gaande en weenende, maar toch ook heeft gekend de vreugde van den oogstdag. Op dien dag werd aan de groeve toevertrouwd het stof van hem, die nu in den hemel oogstfeest viert, omdat de groote Maaiër is gekomen, de hemelsche Landman. Die hem als een volle garve gedragen heeft in Zijn hemelsche schuren. Ik bedoel de begrafenis van Dr H. Pierson in het rustige Zetten, tegen de heiling van den heuvel, waarop de vluchtheuvelkerk is gebouwd. Veel zal ik hier over Pierson niet schrijven. Er zijn over hem boekdeelen te schrijven. Wat een rijk, een vol, een vruchtdragend leven! Hij, de man, die het werk van Heldring heeft overgenomen, en in de Zettensche gestichten even zoovele gedank-zuilen heeft nagelaten van zijn liefde voor het ellendige. Hij, die held, die voor de eer en het recht der vrouw den goeden strijd heeft gestreden, en tegen de onzedelijkheid en onucht is opgetreden als geen ander. Hij, de onvermoeide getuige, die, trots liberalistische spotternij en socialistische beschimping, het land is doorgegaan om ons volk wakker te schudden, en op te wekken tot den heiligen oorlog tegen de publieke oneerbaarheid. Hij, de trouwe kampioen voor de vrije school, die in Unie en Schoolraad zijn beste krachten heeft gegeven voor het onderwijs naar Gods Woord. Hij, de ootmoedige christen, die dit grafchrift begeerde: Uit genade zijt gij zalig geworden, en dat niet uit U!

Wat een rijk leven!

Zwaar beladen tarwegraan.

Een held, die gewerkt heeft zoolang het dag was. Een man, aan wien ons volk zooveel heeft te danken.

Er stond geen dichte menigte om zijn graf, maar zij, die hem volgden op het pad naar den dooden-akker, gevoelden, wat talloos velen met hen meevolden: weer is een van de helden Israëls heen-gegaan. En bij dat graf ging er iets pijnlijks door onze ziel. Ik zag ineens een contrast. Kort geleden was Louis Couperus, neen niet begraven, maar verbrand, en bij de crematie is gesproken namens de regering, en speciaal namens minister De Visser, op een wijze, die ons christenvolk heeft gegriefd. En hier? Bij het graf van Pierson? Ja, de minister had een telegram van verhindering gestuurd, doch meer als voorzitter van den centralen bond van christelijk-philantropische inrichtingen, maar namens de regering was er niemand. Wat een contrast! Als de man verbrand wordt, die door zijn boeken vol verfinde ongerechtigheid tal van jonge levens langs lijnen van verleidelijkheid ten verderve is geweest, zingt men namens de regering de schoonste lof, en bij het graf van hem, die de hand der reddende liefde uitstak tot de slachtoffers van de immoreele lectuur, zwijgt de Nederlandsche regering, ik zou haast zeggen, als het graf. Nog eens wat een tegenstelling! Was Pierson ons, neen het gansche volk niet honderdmaal meer waard, dan mannen als Couperus en laat ik er bij noemen Bouwmeester (naar wiens gezondheidstoestand terstond werd geïnformeerd, toen dezen een ongeval overkwam)? Dit moest me van 't hart.

Niet, omdat de zucht tot critiek mij drijft.

Maar uit eerbied voor onze groote mannen.

Weer is de rei der voortrekkers gefund.

Slechts enkelen, en ik denk bijzonder aan den griezen Lohman, spaarde God ons.

En zij zullen van harte met ons jongeren instemmen, als wij bidden bij de graven der ouden, die hun voorgaan: Laat Uw werk aan Uw knechten gezien worden, en Uw heerlijkheid over hun kinderen (Psalm 90:16).

* * *

In de oogstmaand is meer gebeurd.

Het Kabinet-Ruys is nog eens gereconstrueerd. Het is reeds zoo vaak van personen gewisseld, dat men het oude Kabinet er bijna niet in terug vindt, en de vraag rijst: welk ministerie hebben we eigenlijk? Tot die vraag is thans vooral reden. Minister De Geer heeft ontslag genomen. Volgens zijn verklaring, omdat hij niet kon instemmen met de indiening van de vlootwet, doch volgens politieke voorlichters, omdat hij geen kans zag de financiële ellende in een toestand van geen tekorten te herscheppen. Deze laatste verklaring is meer plausibel. Het is tenminste al heel vreemd, dat een minister om een wet, wier komst hij kende, en die een meerdere uitgaaf van een miljoen zal eischen, weggaat, want deze meerdere kosten maken het tekort niet tot een ramp. Een zakenman, die zijn schulden ziet stijgen, laat niet om die schulden, z'n sloten ongerepareerd of onvoldoende voorzien, maar doet ze herstellen of aanvullen, om grooter ellende te voorkomen. Daarom komt het mij voor, al is dit maar een heel gewone leeken-meening, dat de vorige minister van financiën zijn portefeuille heeft neergelegd, omdat hij geen uitweg zag, en in de vlootwet, die niet naar zijn zin was, een kostelijke aanleiding vond om zijn plaats te ruimen. En nu ziet men het woudere verschijnsel, dat de overzijde, waar men vroeger minister De Geer niet bewierookte, al heeft nu en dan een huldewoord niet onthouden, thans hem op het schild verheft, en op socialistische meetings met enthousiasme over dezen waren bezuiniger wordt gesproken.

Colijn is hem opgevolgd.

De durf van onzen leider is groot.

Het ware velen liever geweest, wanneer hij deze verantwoordelijke post niet aanvaard, en een andere partij zich voor deze moeilijke taak gegeven had. Ik kan dezen wensch uitnemend verklaren. Waarom moet de antirevolutionaire partij dezen last dragen? Een heel ander geval zou het geweest zijn, wanneer Colijn minister was geworden, en zelf een Kabinet had gevormd op den grondslag van verkeringen. Dan zou zulk een optreden uit de uitspraak van het volk te verklaren zijn geweest, en die positie hadden wij een man als Colijn liever gegund. Reeds het vorige jaar, bij de reconstructie van het Kabinet na de Kamerverkiezingen, schreef ik, dat deze oplossing van de ministeriële crisis vreemd aandeed, en die bevreemding heeft in deze dagen opnieuw voedsel gekregen. Maar nu is Colijn er, en nu heeft hij aanspraak en recht op ons gebed en onzen steun. De bak, die hij op zich heeft genomen, is onbegrijpelijk moeilijk, en ik geloof niet, dat iemand ter wereld, haar zonder critiek vervullen kan. Een financieel evenwicht te herstellen kost altoos offers. Uitgaven en inkomsten sluitend te maken is geen werk, dat overal tot vreugdefeesten aanleiding geeft, en we moeten ons deze moeilijkheid ernstig indenken. Ik weet wel, dat het niet tot de aangenaamste dingen van het leven behoort meer belasting te betalen, en minder loon of salaris te ontvangen, maar zal een tekort van honderdveertig miljoen

gubien uit de wereld worden geholpen, dan moet het langs dien harten weg. Men versta mij goed. Ik gevoel de moeilijkheden, die zulke maatregelen met zich meebrengen, even sterk als iemand anders. Ik verdedig allerminst elk ruw ingrijpen of te radicaal optreden. Ik pleit zoo sterk mogelijk voor groote voorzichtigheid, maar ons hart moet vervuld zijn van dit diepe, diepe besef: er moet iets, neen er moet veel gebeuren. Het welzijn van ons land eischt het. Het gaat om er op of er onder.

Wat er dan gebeuren moet?

Denk ik niet aan artikel 40?

Zeker denk ik daaraan, en wil ik een volgende week daarover iets schrijven. Maar nu was het mijn bedoeling, om tegenover alle geschreeuw en ontevredenheidscritiek, den nadruk te leggen op den hoogen ernst van den toestand, op de groote verantwoordelijkheid, die op den minister rust, en op onze roeping om voor hem te smeeken om het licht Gods. De regeering heeft veel, veel geboden noodig.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

De filosoof op den troon¹⁾.

Zoo kan men Hegel noemen, Georg, Friedrich, Wilhelm, Hegel (gest. 1831), den gemoedlijken, zwaar-op-de-handschen, Zwaab, die de wijsbegeerte boven de religie heeft verheven, en door zijn leerlingen als een „Heiland“ is aangebeden.

Bij zijn graf vergeleek de theoloog, Marheineke, hem met den vleeschgeworden Logos. Een andere lofredenaar noemde hem den „Heiligen Geest der wijsbegeerte“. En Bolland voltooide de profanie door te zeggen: „Wie niet vóór onzen Lieven Heer, Hegel, is, is tegen hem; de minste in het rede-rijk van Hegel is meer dan de grootste van alle menschenkinderen“.

Het zou onbillijk zijn Hegel zelf van deze vergoddelijking de volle schuld te geven, maar toch moet de christen een zekeren schroom, ja weerzin, overwinnen, om met dezen grooten vader en propagandist van het modern pantheïsme in relatie te treden.

Strikt genomen, zouden we Hegel kunnen „laten loopen“, want wij hebben om niet tot taak gesteld de kopstukken van de wijsbegeerte op het rijtje af te „behandelen“. Het is reeds meer door ons betuigd, dat we géén geschiedenis van de wijsbegeerte geven, maar die geschiedenis alleen laten spreken, voorzover noodig is om een beeld te geven van het begrip en de betekenis van de wijsbegeerte.

In deze geschiedenis nu werkt als een zeer voorname factor de tegenstelling (alias strijd) tusschen filosofie en godsdienst, rede en openbaring. Misschien is deze antithese van evenveel gewicht als de verwantschap en gemeenschap tusschen die beiden.

Wat hebben wij gezien in de historische verhouding tusschen die twee?

¹⁾ De nummering der artikelen laat ik voortaan weg. W.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXXI.

69. Honig uit den Rotssteen. Amsterdam, J. H. Kruyt. 1880.

Dit werkje bevat een honderdtal meditaties, vroeger in het Zondagsblad van De Standaard en in De Heraut verschenen. In laatstgenoemd blad kwam de Meditatie, of het z.g. „tweede stukje“, na het groote „vóórstuk“, als vaste rubriek voor. Steeds werden deze Meditaties door Dr. Kuyper op den Dag des Heeren geschreven: een gewijde Zondagsarbeid, die door hem onafgebroken werd voortgezet, ook al rustte hij na bergbestijging in een berghut uit, of ook al was hij varende op de groote wateren. Door niets en door niemand liet hij zich van deze levensgewoonte afhouden. Zelfs in de jaren van zijn Ministerschap, toen hij van het schrijven van hoofdartikelen in De Heraut moest afzien, bleef hij dezen aanlokkelijken geestelijken arbeid voortzetten. Zonder overdrijving mocht hij dan ook zeggen, dat in deze Meditaties een stuk van zijn leven zat. Steeds spiegelde wat in hem omging, of wat hem trof, zich als vanzelf in deze Meditaties af.

Tegen den 21sten Mei 1916, toen het 2000e nummer van De Heraut zou verschijnen, hadden de heer en mevrouw Brummelkamp—Esser er per advertentie aan herinnerd, dat dan de hoofdredacteur tweeduizend Meditatien daarin had geschreven. Geheel precies was dit cijfer niet. Want in de jaren 1879 en '80 hadden nu en dan ook Dr. De Hartog, Dr. van Ronkel, Dr. Rutgers en Dr. Hoedemakers er enkele geleverd, en tijdens zijn ziekte in de tweede helft van 1894 sprong zijn oudste zoon, Dr. H. H. Kuyper, tijdelijk voor hem

Wij zagen een beurtelings elkaar zoeken en afstooten, knechten en dienen.

In de geschiedenis der Grieksche geestescultuur ontwikkelde de wijsbegeerte zich (ten opzichte van de bijzondere openbaring Gods) zoo goed als zelfstandig, hoewel, onderbewust, de Geest Gods ook hier „getuist“ heeft met den geest des menschen.

De eerste periode van het christendom geeft ons te aanschouwen het openbaar conflict tusschen openbaring en wijsbegeerte, eindigende in de volkomene overheersching (institute van inspiratie!) der theologie.

In den „nieuwen tijd“ zien wij Descartes de poging wagen de wijsbegeerte zelfstandig te maken, zonder antithetisch opzet, ja met de bedoeling aan de openbaringswaarheden een „redelijken“ grondslag te geven. Maar Spinoza's wijsbegeerte bewees ons, dat het verstand geen twee heeren kan dienen. De rede, als zelfstandig princip, laat de christelijke religie niet met vrede, maar verant haar naar de nachtschool, en deze verdrukking ontvangt een glimp van recht uit het feit, dat het positieve christendom zelf het veld der wijsbegeerte braak laat liggen, dit vak van wetenschap slechts beschouwende als één der „vrije kunsten“ (natuurkunde, wiskunde enz.), die de theoloog slechts gebruikt tot vóórleuning en toebereiding van zijn eigen wetenschap.

Ook de stoere, ruime, calvinisten, met hun verschouwend blik over de velden van natuur en genade, misten het juiste begrip van het „soverein“ karakter, de bijzondere plaats, en de alomvattende (d.i. encyclopaedische) taak, van de wijsbegeerte.

De heidenen hebben de wijsbegeerte geleerd, — aan de heidenen hebben ze het bloedarme „worm“ overgeleverd.

Kant had, evenmin als Descartes, een anti-christelijke bedoeling. Wanneer hij zijn filosofie met vaderlijken trots de eereplaats geeft in het wetenschappelijk gezin, haar kleedend met den veelvervigen rok van zijn geniale vinding, meent hij ruimte vrij te houden voor de edele zuster, de theologie. Zelfs tracht hij haar te voeden met het nieuwe wonder-elixir van zijn denkveroveringen. Maar formeel, en praktisch, dringt hij de majestueuze, bijzondere, openbaring in den boek en rooft haar de eerekroon der goddelijke waarheid.

Wij zijn over Kant nog niet heelemaal uitgepraat, en zullen later genoodzaakt zijn de sporen van zijn geesteswerking, zoowel in de geloovige, als in de moderne, denkwijze, aan te wijzen. Descartes, Spinoza, de groote Engelsche empiristen, kan de wetenschap desnoods negeren. Maar tot Kant keert de wetenschap, ook de allernieuwste, steeds weer als tot een toets van zelfkeur terug. Spreekt niet het feit, dat op de jongste wetenschappelijke vergadering van de Vrije Universiteit door professor Geesink een rede gehouden is over de nieuw-Kantiaansche school, meer dan een boek?

Maar wij meenen door onze voorafgaande schetsen reeds duidelijk in het licht te hebben gesteld, dat Kant, noch aan de wijsbegeerte, noch aan de theologie, recht heeft gedaan, door na te laten de zuivere, evenwichtige, verhouding tusschen die beiden te bepalen.

De „schriftuurlijke“ christen kan vóel van Kant

in. Maar de meditaties in het vroegere Zondagsblad meegerekend, was het getal toch zeker al tot over de tweeduizend geklommen. En nu vond getuend edeljaar in dit niet-alledaagsch verschijnsel aanleiding om te doen doorschermen, dat men den schrijver vreugde kon bereiden, als men hem bij die gelegenheid iets merken liet van de vrucht in geestelijken zin, die van deze meer dan tweeduizend meditaties uitging. Aan die vriendelijke oproeping is toen gevolg gegeven in een brievenzending van allerlei lezers en lezeressen, die door deze meditaties gesticht en getroost zijn geworden. En dankbaar om zoo te mogen vernemen door welke meditatie hij iemands ziel had mogen bereiken, en wat het was, dat hem of haar daarin had getroffen, voelde Dr. Kuyper zich nu gedrongen om in nr 2000 van De Heraut over de Meditatie als zodanig te mediteeren.

Een Meditatie is heel iets anders dan een leerstellig betoog en verschilt geheel van een Schriftuitlegging.

Gaat ge mediteeren, dan trekt ge u uit uw gewonen gedachtenzang in het heilige terug. Ge scheidt er u niet mee af van de wereld, maar werpt u toch niet meer zoo klakkeloos op de werkelijkheid, waarmee ze zich anders aan u opdringt. Los laat ge de wereld dan in uw Meditatie wel niet, maar ze wordt u bijnaak, terwijl hoofdzak in de Meditatie eeniglijk is en blijft het u inleven met uw gewaarwordingen in de gemeenschap met het Eeuwige Wezen. In de Meditatie legt de ziel aan de wereld het zwijgen op, om alleen wat God tot de ziel spreekt te beluisteren.

In het daadwerkelijk geloofsleven bij de kweeking van onze roeping zijn we actief, maar in de Meditatie schiet enkel passief. Opzettelijk brengen we in ons mediteeren onszelf tot zwijgen, om ons hart voor het spreken Gods tot onze ziel te ontsluiten.

En Dr. Kuyper zelf verstond in hooge mate dit

leeren, vooral niet minder dan de middeleeuwsche theologie heeft „opgestoken“ van Aristoteles, maar het inzicht in den aard en de taak der wijsbegeerte heeft, óók na Kant, verduidelijking en verdieping noodig.

* * *

Wij willen dan nu eerst met een treffend voorbeeld aantonen, dat de na-Kantiaansche wijsbegeerte, wel verre van met een dienende positie tevreden te zijn, de religie tot een lagere rang van weten degradeert en zichzelf (op de manier van Napoleon) de kroon opzet.

Hegel is de derde in de trits van groote idealistische wijsgeeren, die als een diadeem flonkeren op het trotsche hoofd van Germania.

Fichte (gest. 1814), was de eerste. Zich aansluitend aan Kant, die leerde, dat ons verstand de maatstaf, ja de wetgever, is van de buitenwereld, ging hij een stap verder en zei: ons verstand is de schepper van de z.g. buitenwereld. De wereld is product van onze inbeeldingskracht, en heeft dus alleen subjectieve werkelijkheid.

Later heeft hij dit standpunt gewijzigd en toch een buitenwereld aangenomen als maaksel van een bovenpersoonlijke, goddelijke, Ikheid. Maar het karakter en de kleur van zijn filosofie blijft menschverheerlijking, verstandsvergoding. De filosofie moet dezen denker meer waard zijn dan de religie. Hij zegt het zelf: De religie is de erkenning, dat het heilige, goede en schoone, als het wezen Gods in ons verschijnt, maar de wetenschap klimt hooger, wij zij den mensch niet alleen het feit, doch ook het hoe, van deze mystieke eenheid tusschen God en mensch verklaart.

Wij verwonderen ons niet, dat Fichte van de filosofie de (heroemde) omschrijving heeft gegeven: „Wat voor filosofie men kiest, hangt daarvan af welk mensch men is“.

Schelling (gest. 1854) is de tweede in de rei van het fameuse drietal. Zijn filosofie geeft van hetzelfde laken een (gekleed) pak! Bewonderaars hebben hem als een filosofischen Messias begroet en de lang begeerde „Openbaring“ der wijsheid van hem verwacht. Als een slang is hij een paar maal verveld! Eerst aanhanger van de subjectiviteitsfilosofie à la Fichte! Het ware beginsel der wijsbegeerte is het geloof in het absolute ik dat zelf de z.g. buitenwereld kweekt (alijn, fantasieert). Later geeft hij het voorwerpelijk bestaan van de wereld toe en speculeert prachtige dingen over de éénheid van natuur en geest. De natuur is voor hem „sluimerende geest“, die in den mensch tot zelfbewustzijn komt.

Zoo zit Schelling midden in het idealistisch monisme: alles is geest! De natuur is verschijning van een oor-wezen. De wijsbegeerte is het zelfbewustzijn van „het absolute“. De ware harmonie van den geest vindt de mensch — let wel! — in de kunst.

Filosofie is het hoogtepunt van het denken; kunst is de voleinding van de „aanschouwing“. Zij brengt den mensch in het „alleheiligste“.

Dit lijkt wonderveel op wat Da Costa genoemd heeft: de eeredienst van het genie!

De derde is (de reeds genoemde) Hegel, de man die, consequenter dan één van zijn voorgangers, de wijsbegeerte vergoddelijkt heeft. Filosofie is voor hem: Wetenschap van het absolute; de wetende

geheim van het mediteeren. „Misschien breken er tijden aan, dat zijn theologisch-wetenschappelijke werken hoofdzakelijk door godgeleerden van professie zullen worden geraadpleegd, dat zijn staatkundige geschriften slechts door een beperkten kring van mannen zal worden nageshgen; maar zijn meditaties zullen onder het Geëformeerde volk een blijvende bron van zielsgenet zijn vele eeuwen lang“, schreef Dr. Hepp, Gedenkboek 1921, blz. 85. Innig en fijn psychologisch, soms bijna mystiek, geven ze uiting aan wat er leeft in het hart van Gods volk. En eerst de eeuwigheid zal openbaren voor hooveken Kuypers: „tweede stukjes“ uit De Heraut ten zegen zijn geweest.

In het maandschrift De Katholiek van Januari 1897 schreef M. A. Thompson over Dr. A. Kuyper en zijn Heraut o.a.: „Door veleerlei stichtelijke lectuur ontwikkelt hij de ascese en de beginselen der calvinistische vromen. Daar vooral vernuimt hij het hart zijner getrouwen. Daar heeft hij voor alle menscheijke ellende lidenis en een hart vol mededoogen. Daar spreekt hij tot hen met „statigh aengesicht, dat sieltjes salft en troost“¹⁾. Daar beurt hij den mensch uit het stof en de woelingen dezer aarde omhoog naar het onstoffelijke en het bovenzinlijke. Tot in de krankenkamer dringt hij door en biedt er den lijder zijne Meditatien. In elke ure, in elke stonde, in elke verhouding van het leven herinnert hij den mensch aan de oppermachtige Souvereiniteit Gods en legelijk aan de volstrekte afhankelijkheid en de diepe verdorvenheid Zijner natuur. En aldus is de religio, de dienst van God, voor hem niet enkel eene bezigheid op den dag des Heeren, iets, dat alleen maar beslag legt op de morgen- en avonduren van den Zondag, maar in waarheid een zuurdeesem, die het gansche leven moet doordringen, van de wieg tot aan het graf.“

¹⁾ Vondel, Lot der Zeevaart.

waarheid;
wig is, w
vloeit.

In de fik
Ik ben Ge

J.

Vlak vo
in bekort
mitgegev
allereers

Men heb
maanden
mooie bo
deren uit
kende port
zoals eer
die zag in

Sindsdie
bericht van

Maar on
blijkbaar
mogelijk
gewoont
wen bund
verscheen,
zoo juist g
van hetze

Ook dit
van elkaar
verteld, m
heid, om
liggen: de

Dit vers
dan de k
van besch
voor de k
men aller
licht, en
ze vertell
scherp he
op den a
vertelling
beschouwi
het moet
van fout
al lezen
dat ge les

Zoo is
tairte, de
begrijpend
als brevet
lijkste, on
nu heelen
ven eerste
lijkheid, w
in de ver
een vres
ik dat

Omuid
t is een

*) Uitgav

Geheel
afzonderl
druk ve
volgore
van g
Sabbat
de sch
de Hei
zit. Zij
ontsla
God te
De eer
steen v
vooraf l

„D
Ism
honi
die h
verk
ook
ken,
aan
Is
van
wus
knee
Al
bon
van
vra

Er is
meerma
In U
kon me
steen e
ten“. E
Sausse
424, ov
dan ée
rotsste